

ОГЛЯДИ НАУКОВИХ ВИДАНЬ

Журнали, збірники

Народна творчість та етнологія. – Київ: ІМФЕ імені М. Т. Рильського, 2011. – № 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Журнал “Народна творчість та етнологія”, засновником і видавцем якого є Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, – це наукове видання, яке з 2010 р. виходить зі зміненою назвою раз на два місяці. У 2011 р. побачило світ шість номерів цього періодичного часопису, у якому надруковано статті, матеріали та рецензії, що стосуються переважно фольклористики та етнології.

У першому номері журналу за 2011 р. публікації на фольклорно-міфологічну тематику увійшли в чотири з п'яти рубрик. У першій із них “Славетні народознавці з Прип'ївщини: шлях до наукових вершин” надруковано статтю Н. Вархол “Фольклористичні здобутки академіка Миколи Мушинки (з нагоди 75-річчя вченого)”. У наступному розділі, темою якого є “Українська етнокультурна спадщина в сучасному культурно-інформаційному просторі”, вміщено розвідку В. Балушка “Новітня трипільська міфологія” в інформаційному просторі України”. У четвертій рубриці “Трибуна молодого дослідника” опубліковано дві статті: Л. Халюк “Фольклорні особливості усних оповідань про переселення 1947 року” і С. Маховської “Весільні особливості українсько-російського порубіжжя (за матеріалами польових досліджень сіл Луганської області)”. В останній рубриці “Пам'ятні дати. Рецензії” вміщено публікацію С. Грици “Листи Миколи Колесси з приводу видання спадщини його батька – Філарета Колесси” та відгук Т. Бойчук “Книга про фольклористику”.

У статті Надії Вархол “Фольклористичні здобутки академіка Миколи Мушинки (з нагоди 75-річчя вченого)” (С. 7–17) йдеться про добре відомого серед українського населення Словаччини фольклориста і суспільно-громадського діяча, автора багатьох цінних досліджень, які мають високе реноме серед дослідників-народознавців України. Здій-

снено огляд життєвого та творчого шляху вченого, подано список його найвагомійших праць. Дописувачка стверджує, що наукова спадщина М. Мушинки є виявом його енциклопедичної різнобічності знань, наукових зацікавлень і свідчить про його виняткове обдарування глибокого знавця та поціновувача народної культури.

Стаття Василя Балушка “Новітня трипільська міфологія” в інформаційному просторі України” (С. 28–37) розвінчує новітні “патріотичні” міфологеми, пов'язані з трипільською культурою, які перебільшують рівень її розвитку й ототожнюють “трипільців” з українцями, а також антиукраїнські, які заперечують високу культуру та відкидають будь-яку її роль в історії України. Автор стверджує, що Трипільля належало до перших розвинених культур-протоцивілізацій, хоча до рівня справжньої державної цивілізації не розвинулося. Його населення належить до предків українського народу, багато сфер народного життя якого виявляють спадкоємність із культурою Трипілья.

Леся Халюк, вивчаючи “Фольклорні особливості усних оповідань про переселення 1947 року” (С. 94–98), розглянула їхні художні риси та сюжетно-композиційні особливості. Одними з перших серед прозових творів про переселення дослідниця виділила чутки. Вони містять інформацію про те, що вже з кимось трапилося у сусідньому селі чи повіті. Ще одним різновидом цих народних оповідань були листи до офіційних урядових установ, у викладі яких відображено емоційний погляд автора на становище переселенців у конкретному поліетнічному або переважно польському середовищі. Увагу звернено на емоційний характер фольклорних наративів, проаналізовано їх типові зачини та закінчення.

У праці Світлани Маховської “Весільні особливості українсько-російського порубіжжя (за матеріалами польових досліджень сіл Луганської області)” (С. 99–105) здійснено спробу з'ясувати спільні та відмінні риси у структурі весілля українських і російських сіл Луганської області, проаналізовано термінологічні особливості у назвах обрядодій та весільної атрибутики цього порубіжного регіону. Вказано також на існування низки

етнічно самобутніх рис весільної обрядовості двох народів, які можуть становити окремих науковий інтерес для подальшого дослідження.

Основу публікації Софії Грици *“Листи Миколи Колесси з приводу видання спадщини його батька – Філарета Колесси”* (С. 118–125) складають спогади дослідниці про спілкування з Миколою Колесою – сином відомого етномузиколога та фольклориста академіка Ф. Колесси. Поява цього листування та співпраці пояснюється значною мірою тим, що С. Грица, працюючи на той час в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, брала активну участь у підготовці до видання наукової спадщини Ф. Колесси та організації 100-річного ювілею вченого.

Відгук Тетяни Бойчук *“Книга про фольклористику”* (С. 135–136) стосується публікації Г. Волошенюк *“Народної ниви жниця Настя Присяжнюк”* (Вінниця: Консоль, 2010). У відгуку зазначено, що це видання є посмертним пам'ятником людині, яка своєю безкорисливою та самовідданою працею збагатила українську фольклористику й уславила рідне Поділля. Її внесок у народознавчу науку засвідчив, що українці не є німою безголою масою, а іскрометним співучим народом.

Д р у г и й номер журналу *“Народна творчість та етнологія”* за 2011 р. є спеціальним випуском, який повністю присвячений румунській фольклористиці та етнології. Широкий спектр наукових зацікавлень румунських народознавців відображено у таких п'яти рубриках: *“3 історії румунських етнологічних та фольклорних студій”*, *“Етнографічне картографування, музеєзнавство”*, *“Традиційний побут та обрядовість”*, *“Національні меншини”*, *“Сучасні фольклорні тексти: символіка, традиції та трансформації”*.

У статтях учених із провідних наукових та освітніх закладів Румунії розглянуто дослідницькі напрями в румунській фольклористиці та етнології, їх завдання, перспективи, наукові школи та методи, а також порушено теоретико-методологічні проблеми, питання архівування та музеєзнавства, проаналізовано явища святково-обрядової культури, релігійної свідомості та міфології. У колі інтересів румунських учених перебувають і питання етнічного пограниччя, традиційної культури національних меншин, у тому числі українців Румунії.

Фольклорно-міфологічній тематиці у цьому номері журналу відповідають такі публікації румунських дослідників: Ніколае

Константінеску *“Фундаментальні орієнтири в румунській фольклористиці”*; Петру Урсаке *“Проблема небуття в працях Мірче Еліаде”*; Сабіни Іспас *“Мультимедійні рукописні архіви. Архів Бухарестського інституту етнографії та фольклору імені К. Бреїлою”*; Нарчіса Штюке *“Прилучення новонародженого до сакрального”*; Антонія Мойсея *“Зимові карнавальні традиції українців Сучавського повіту Румунії”*; Анни-Марії Сореску-Марінкович *“Віщунки в румунів Тімоку: колективний та індивідуальний фольклорний репертуар”*; Івана Ребошапки *“Фольклорний “Ахілл” здобував війною Брісеїду – дівчину з народу”*.

Ніколае Константінеску у статті *“Фундаментальні орієнтири в румунській фольклористиці”* (С. 18–22) розглянув основні періоди та чільних представників румунської фольклористики XIX–XX ст. Як самостійна наукова галузь фольклористика в Румунії порівняно пізно відокремилася від інших дисциплін, а її становлення відбувалося ще повільніше. Інституціоналізація румунської фольклористики відбувалася у новітні часи. Її *“становим хребтом”* стала трійця вчених: Богдан-Петрічейку Хаждеу, Овід Денсушану і Думітру Каракостя. Перший є фундатором напрямку, другий накреслив шляхи його розвитку, а третій вважається творцем наукового робочого інструментарію. О. Денсушану у праці *“Фольклор. Як його слід розуміти”* визначив основні принципи фольклористики, цілі та методи досліджень, звернув увагу на динаміку фольклору та його природу. Засновником і *“духовним”* ректором сучасної румунської школи фольклористики є Мігай Поп. Незаперечними якостями його наукових праць є новизна, чіткість, глибина і спроєктованість на майбутнє.

Ще одна стаття Петру Урсаке стосується *“Проблеми небуття в працях Мірче Еліаде”* (С. 23–26). Цій темі румунський учений присвятив чимало уваги у значній частині праць, а детальний аналіз навів у роботі *“Міфи, сні й містерії”*. Автор статті, розглянувши три різні види розуміння *небуття*, констатує, що *неспокій* як один із них не є одноосібним психічним досвідом. Так само, як існує невизначена кількість видів страждань, так і *неспокій* як екзистенційна хвороба відрізняється в різних секторах культури настільки, наскільки вони ілюструють власні концепції розуміння та сприйняття *неспокою, смерті та небуття*.

Публікацію на тему *“Мультимедійні рукописні архіви. Архів Бухарестського інсти-*

туту етнографії та фольклору імені К. Брейлою” (С. 27–32) підготувала Сабіна Іспас. Вона стверджує, що план реорганізації збирання та опублікування фольклору за допомогою методу прямого анкетування з дотриманням норм транскрипції вперше презентував на засіданні Румунської академії наук відомий філолог Овід Денсушану. За його ініціативою було започатковано фонд фольклорних документів, основу якого складали витяги із журналів та газет. Однак створенням справжнього архіву за чітким планом, із дотриманням норм збирання почав займатися Іон Мушля, якому вдалося його відкрити 1930 р. при Клузькому музеї румунської мови. Вагомий внесок в архівну справу здійснили румунські музикознавці: Думітру Кіріяку, Георгій Брязу, а також професор Константин Брейлою, який став фундатором рукописного фольклорного архіву, архіву аудіо- та відеозаписів і рукописів. У 1949 р. цю та інші архівні установи перейменували на Фольклорний інститут і створили у ньому кілька дослідницьких відділів. Дотепер одним із важливих завдань цього інституту залишається збирання, опрацювання та збереження фольклорного матеріалу.

Нарчіса Штюке, досліджуючи “Прилучення новонародженого до сакрального” (С. 42–46), констатує, що у суспільстві завжди було зацікавлення долею індивіда і проявлялася винахідливість у вигадуванні інтерпретації та засобів впливу на знаки, що проявлялися у фізіології та поведінці новонародженого. Щоби вплинути на несприятливе або стимулювати позитивне побутували обряди, породжені магічним мисленням. Одні з них забезпечували захист немовляти від лиха, інші спрямовані на полегшення умов його розвитку, на забезпечення добробуту дитини, її високого соціального статусу, урівноважених стосунків або гарної зовнішності чи моральної поведінки. Усі ці ритуали об’єднує ідея контролю та впливу на сакральне у власних інтересах. Автор розглядає основні випадки та пов’язані з ним приписи й переконання для здійснення впливу на майбутнє новонародженого і моделювання його життя. До таких основних моментів належать: обряд хрещення, щоденне купання, дії з плацентою та пуповиною.

Українське населення Сучавського повіту, на думку Антонія Мойсея, автора статті “Зимові карнавальні традиції українців Сучавського повіту Румунії” (С. 65–69), будучи відірваним від основного українського масиву, у процесі свого етнічного розвитку і взаємодії з корінною румунською народніс-

тю сформувало своєрідну традиційно-побутову культуру. Розглядаючи комплекс зимових карнавальних звичаїв українців цього регіону кінця ХХ – початку ХХІ ст. (ходіння з Маланкою, рядженими, Козою, Ведмедем, Конином, Іродом і вертепом), дослідник головну увагу приділив вивченню взаємопливів і трансформаційних процесів традиційної звичаєвості обох народів. Він вважає, що Сучавський повіт, населення якого ідентифікує себе з гуцулами, які є однією з історико-етнографічних груп українців, у Румунії все ще залишається зоною збереження українських національних традицій. Хоч серед населення є випадки акультурації, це аж ніяк не зумовлює асиміляційних процесів.

Анна-Марія Сореску-Марінкович дослідила тему “Вищунки в румунів Тімоку: колективний та індивідуальний фольклорний репертуар” (С. 93–98). У демонологічних уявленнях тімокських румунів, зазначає авторка, збереглися вірування про трьох міфічних істот, які відомі й у слов’янському сербсько-болгарському середовищі, представники якого також проживають у цій місцевості перетину трьох культур. Ними є *вищунки* (*ursitoarele*), *змії* (*zmai, zburatoru*) і *морой* (*moroi*). Вищунки – це жіночі міфічні персонажі, які постають в образі трьох, семи або дев’яти жінок і визначають долю дитини у третю ніч після її народження. До цього моменту батьки немовляти старанно готуються: прибирають хату, накривають стіл зі стравами, серед яких переважає хліб, вино і сіль. Вищунок зображають вбраними переважно в біле, за віком бувають старші (є добрим) і малі (злі). Вони визначають майбутні здібності дитини, багатство, щастя, одруження, смерть. Румунські жителі Тімоку вірять, що пророцтва цих міфічних істот не може змінити навіть Бог. Крім характеристики польових записів від пересічних респондентів, в основній частині наукової розвідки проаналізовано кілька фольклорних текстів про вищунок, які було зафіксовано від спеціалізованого інформатора – сільської знахарки. Дослідниця вважає, що ці “магічні агенти” можуть стати важливим фактором змін та відновлень фольклорного репертуару громади, з якої вони походять.

На ранніх стадіях розвитку багатьох народів здобуття дружини для одруження молодого і святкування його весілля, окрім умикання (викрадення) і купівлі, здійснювали шляхом реального воєнного нападу. У статті Івана Ребошанки “Фольклорний “Ахіл” здобуває війною Брісеїду – дівчину з народу” (С. 99–102) проаналізовано один

із тематично та поетично багатих сюжетів українських колядок хлопцеві, відомий під назвою “Облога міста”, який тісно пов’язаний зі згаданим стародавнім звичаєм. Цей мотив належить до найбільш “обговорюваних” серед дослідників різних напрямків, він також відображений у ранніх літописах. Автор розглянув топоніміку міст українських колядок, яких стосується мотив “облоги”, обміркував його співвідносність із Гомеровими поемами, навів паралелі та зіставлення з болгарськими, румунськими і польськими колядковими текстами.

Третій спеціальний номер журналу “Народна творчість та етнологія” за 2011 р. присвячено литовській етнології. У публікаціях відомих литовських дослідників розглянуто широке коло питань, що стосуються історичного розвитку народознавства, ролі видатних діячів науки, проблем етногенезу, етнічної та національної ідентичності, народної релігійності. Важливим для сучасної литовської науки залишається висвітлення ролі явищ матеріальної та духовної культури народу в контексті проблем збереження й зміцнення етнічної та культурної самоідентифікації етносу. Окремі статті присвячені впливу на традиційну культуру процесів культурної інтеграції та глобалізації, засобів масової інформації.

Статті, що стосуються міфології та фольклору, увійшли до трьох із п’яти рубрик журналу. Науковий інтерес з цього погляду становлять такі публікації з рубрики “Народна релігійність: історичні витоки та сучасні вияви”: Дангуоле Свідінскайте “Релігія, особа та духовенство”; Скайдре Урбонене “Образи святих на узбіччі: традиції та інновації”; Йонаса Мардоса “Общинне релігійне життя литовського села у ХХ столітті: питання народної релігії”; Раси Рачюнайте-Паужуолене “Народна релігійність Північної Литви”. До наступної четвертої рубрики, яка має назву “Формовияви литовської етнокультури. Міжетнічні зв’язки та паралелі в народній традиційності” увійшли праці ще двох авторів: Жильвітіс Шакніс “Спільнота сільської молоді в Литві: соціальне і культурне формування мужності та жіночості під час обрядодій річного календарного циклу” та Регіні Мікштайте-Чичюркене “Ритуал закликання зими пастухами і Литві”. У завершальній журнальній рубриці “Литовська етнокультурна спадщина: традиційні та сучасні форми трансляції” опубліковано дослідження Аушри Забелене “Свята пісні та фольклорні музичні колективи в Литві: вираження ет-

нокультурної ідентичності” й Ірми Шидішкене “Інформація в Інтернеті та етнологія: інтерпретація весільного обряду”.

Основу статті Дангуоле Свідінскайте “Релігія, особа та духовенство” (С. 48–53) склало дослідження польового етнографічного матеріалу про релігію та духовенство, який записано від жителя литовської національності з Дзукії. З’ясовано і систематизовано ставлення респондента до віруючих, релігійних інститутів та духовників, зв’язок вірування з моральним і соціальним порядком. Окреслено погляди жителя на парафію та можливість її зміни, описано появу нових ритуалів, унаслідок чого головною дійовою особою, замість громади, став ксьондз, який брав плату за поховання. Охарактеризовано уявлення про священника як охоронця порядку та віри, який повинен дисциплінувати тих, хто їх не дотримується, а також наглядати за виконанням церковних канонів, за сімейними стосунками тощо. Однак підтримувати та гарантувати звичну релігійну систему або моральний і соціальний порядок священникам іноді заважав їхній бюрократизм, матеріальна зацікавленість, нові віяння у вірування або віра без дисципліни.

Скайдре Урбонене у статті “Образи святих на узбіччі: традиції та інновації” (С. 54–58) стверджує, що у Литві пам’ятки з образами святих ставили на цвинтарях, у садибах, на перехрестях, у небезпечних місцях, а також там, де ставалися катастрофи. Авторка описала образи святих, зображених у природних пам’ятках, та з’ясувала мотивацію вибору місця для розміщення без аналізу їх мистецьких особливостей. Серед них переважають образи Ісуса Христа (Розп’яття; Христа Скорботного; Ісуса Назарянина; Ісуса, який несе хрест; Пресвятого Серця Ісуса) та Святої Діви Марії (П’єти, Марії Скорботної, Діви Марії Лурда, Марії Благодатної). Рідше трапляються зображення св. Іоанна, св. Архангела Михаїла, св. Юрія, св. Алоїзія та ін. Розкрита також тривалість і змінність функцій цих святих образів на основі порівняльного матеріалу кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., а також розглянуто їх як символи з позицій антропології Кліфорда Гіртза.

Вивчаючи тему “Общинне релігійне життя литовського села у ХХ столітті: питання народної релігії” (С. 59–63), Йонас Мардоса виходить з того, що народна релігійність є виявом ставлення індивіда або колективу до релігійних обрядів, ритуалів, літургійних засобів. Попри те, що народна релігія базується на християнській універсальності,

на її реальний прояв в окремії культурі діють етнічні чинники. У зв'язку з цим автор поставив за мету розглянути зміст обрядів і звичаїв, яких представники сільської громади дотримувалися самостійно, розкрити особливості релігійної діяльності села, у якій брав участь ксьондз, а також з'ясувати і зміст колективної участі мешканців у церковних ритуалах. Матеріалами для дослідження стали відомості, які автор зібрав під час етнографічних експедицій кінця ХХ – початку ХХІ ст. по всіх етнографічних регіонах Литви, а також напрацювання інших учених.

Досліджуючи *“Народну релігійність Північної Литви”* (С. 64–68), *Раса Рачіонайте-Паужолене* на підставі праць учених та за допомогою емпіричних досліджень 1993–2008 рр. визначила народні прояви культу Пречистої Диви Марії та служниці Бога – Барбори Жагарянки. Дослідниця з'ясувала, що вшанування Диви Марії в окресленому регіоні проявлялося у звичаях народження дитини в таких формах народної релігійності: молитві перед народженням, після народження та хрещення немовляти; офіруванні дитини Богоматері, пісні, паломництві до святих місць Марії, релігійних обрядах введення. Формами поклоніння свягій у весільних звичаях є: обряди благословення та зустрічі молодят, молитва наречених біля олтаря Марії після таїнства шлюбу, в обрядах роздавання подарунків невісткою в домі чоловіка. Поклоніння Барборі Жагарянці проявлялося у відвідинах її крипти, спільній молитві молодят і жертвуванні біля труни служниці Бога. Ще одним важливим проявом культу Марії є відвідування святих місць Богоматері під час храмових свят.

Жильвітіс Шакніс під час вивчення теми *“Спільнота сільської молоді в Литві: соціальне і культурне формування мужності та жіночості під час обрядодій річного календарного циклу”* (С. 69–73) прийшла до висновку, що члени молодіжної спільноти щороку переживали цикл подій, що базувалися на певних обрядових діях, які моделювали рух життя індивіда, цикл життя спільноти, зміну стереотипу способу життя юнака/дорослого. Узгодженість цих циклічних вимірів соціального й культурного розвитку людини визначала процес соціалізації та, у широкому сенсі, інкультурації людини і втілювала дві основні, пов'язані між собою, функції локальної молодіжної спільноти: 1) моделювання взаємовідносин між хлопцями та дівчатами; 2) розподіл робочих обов'язків серед сільської спільноти. Розглянувши ак-

тивність стосунків статей у цьому аспекті, авторка стверджує, що цілковита пасивність дівчат чи активність хлопців у суспільній діяльності неможлива. Вона була такою, якої вимагали інтереси землеробської спільноти. Під впливом ритму робіт та перспективи шлюбних сезонів соціальна активність хлопців і дівчат зазнавала змін.

Проаналізувавши загальні риси *“Ритуалу закликання зими пастухами у Литві”* (С. 86–90), з'ясувавши його походження та семантику, *Регіна Мікіштайте-Чичюркене* на основі проведених під час етнографічних експедицій 2009 р. досліджень, відомостей рукописних і опублікованих джерел, праць інших авторів, які характеризують цей ритуал, а також провівши порівняння з результатами праць С. Кричінскіса, який вивчав татарську культуру, та висновками інших учених, запропонувала власну гіпотезу походження обряду закликання зими. Її суть полягає в тому, що литовці, а також поляки, росіяни створили цей ритуал із метою вплинути на зміну погоди, пристосувавши його до відповідних природних умов Литви і потреб пастухів.

На думку *Аушра Забелене*, автора публікації *“Свята пісні та фольклорні музичні колективи в Литві: вираження етнокультурної ідентичності”* (С. 96–101), найважливіша роль цього головного фольклорного пісенного заходу країни в об'єднанні суспільства на місцевому, регіональному та національному рівнях. Крім того, Свята пісні є наймасовішим виявом культурного ідентитету, що формує та зміцнює національне самоусвідомлення, забезпечує тяглість культурної спадщини і традиційних цінностей. Значну роль у збереженні та зміцненні етнокультурного імунітету литовців відіграють фольклорні музичні колективи. Причинами, через які у них беруть участь, є відповідно до опитування: відпочинок і проведення вільного часу; спів, самовираження; спілкування; продовження традиції; концерти, подорожі тощо.

Ірма Шидішкене у статті на тему *“Інформація в Інтернеті та етнологія: інтерпретація весільного обряду”* (С. 102–107) зазначає, що в електронних публікаціях про литовські весільні звичаї та обряди здебільшого подано екліктичну інформацію, яку не можна вважати достовірним джерелом для розуміння особливостей автентичного весілля. В одних матеріалах цей обряд довільно інтерпретують, в інших – подають скорочені варіанти наукового походження. Інші статті в Інтернеті про весілля написано на основі

інтерв'ю. На думку дослідниці, читачі прагнуть дізнатися більше про сучасні весільні звичаї, їхній етикет, про прикраси, різні зазви тощо. Відповідно традиційні історичні відомості їх цікавлять, оскільки цікавою є сама інформація і якою мірою її можна застосувати на практиці. Відомості з Інтернету цим вимогам відповідають не завжди, і вони не пропагують традиційні литовські обряди.

У четвертому номері журналу "Народна творчість та етнологія" усі публікації систематизовано у шести рубриках. Майже половина їх стосується фольклорно-міфологічної тематики. Так, у першій рубриці "Розвідки й матеріали" надруковано статтю О. Васюти "Творчість Василя Нечепи в контексті кобзарського мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ століття", у другій – "З історії та теорії вітчизняної і зарубіжної етнології" – розвідку І. Головахи-Хікс "Особливості розвитку американської та української фольклористичних теорій на початку ХХІ століття (порівняльний аспект)". Увагу привертають усі три публікації з рубрики "З архівних та музейних колекцій": І. Коваль-Фучило "Український фольклор у рукописних архівах Москви (відділ рукописів Російської державної бібліотеки та Російський державний архів літератури і мистецтва)"; С. Грици "Листи Миколи Колесси з приводу видання спадщини його батька – Філарета Колесси"; Л. Ковалець "Листи Григорія Купчанка до Івана та Євгенії Ярошинських як причинки до портретів автора й адресатки (спроба презентації)". До розділу "Ювілеї, свята, пам'ятні дати" увійшов матеріал В. Мишанича "Зі щедрим обережком народної мудрості", до рубрики "Експедиційні дослідження" – публікації М. Красикова "Із фольклорних матеріалів Харківщини"; А. Філатової "Історія дослідження та музичні особливості ліричних пісень Чигиринщини"; Р. Гаврилук "Казки баби Теклі". У "Рецензях" подано відгуки на книги таких авторів: В. Качкана та Д. Курчія "Щедроносний науковий ужинок на ниві фольклористики"; Ю. Булаховської "Дослідження з антропології народної казки"; І. Коваль-Фучило "Поетика і прагматика південнослов'янських плачів"; І. Щербіної "Бібліографічні раритети Миколи Сумцова знову побачили світ".

У статті Олега Васюти "Творчість Василя Нечепи в контексті кобзарського мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ століття" (С. 27–33) здійснено аналіз творчості відомого українського кобзаря-лірника Василя Нечепи, роз-

крито етапи формування його світоглядних позицій та особливості репертуару митця. Здійснено опис і характеристику музичних інструментів митця-рапсода (кобзи, ліри). Значну увагу приділено систематизації його виконавського репертуару, до якого входили чумацькі пісні, духовно-релігійні та музичні твори. На думку автора, творча діяльність кобзаря-лірника В. Нечепи потребує подальшого мистецтвознавчого аналізу та узагальнення.

Дослідження Інни Головахи-Хікс "Особливості розвитку американської та української фольклористичних теорій на початку ХХІ століття (порівняльний аспект)" (С. 34–39) є спробою з'ясувати джерела та відмінності у розумінні природи фольклору й фольклорного тексту в українській та американській фольклористиці. Завданням дослідниці є також характеристика основних тенденцій у розвитку фольклористики на сучасному етапі. На її думку, найсуттєвішою різницею між американською та українською фольклористиками є те, що в Америці дослідників не цікавить, чи це фольклор, їх цікавить, що в цьому явищі фольклорне. Натомість в Україні вчені насамперед порушують питання, а чи це фольклор? І лише потім починають омишлювати фольклорне явище.

У статті Ірини Коваль-Фучило "Український фольклор у рукописних архівах Москви (відділ рукописів Російської державної бібліотеки та Російський державний архів літератури і мистецтва)" (С. 47–51) подано перелік фольклорних матеріалів із відділу рукописів Російської державної бібліотеки, де стисло описано невідому статтю Ф. Колесси про стан дослідження народної культури в Західній Україні та опубліковано думу "Про Олексія Поповича". У Російському державному архіві літератури і мистецтва виявлено одиниці зберігання з фонду Срезневських, де віднайдено невідомі записи українських народних дум, відомості про їх виконавців. У цих архівах наявні також інші фольклорні матеріали, список яких дослідниця подає наприкінці публікації.

Софія Грица в публікації "Листи Миколи Колесси з приводу видання спадщини його батька – Філарета Колесси" (С. 52–62), яка є продовженням статті з попереднього номера журналу, оприлюднила із особистого архіву двадцять чотири епістолярні зразки. Їх доповнено примітками, які допомагають зрозуміти окремі моменти та з'ясувати заслуги маловідомих особистостей.

Лідія Ковалець у матеріалі на тему "Листи Григорія Купчанка до Івана та Євгенії Яро-

шинських як причинки до портретів автора й адресатки (спроба презентації)" (С. 62–69) уперше інтерпретувала їх в аспекті життєдіяльності та історії національно-культурного відродження Буковини. Належачи до москвофілів, Г. Купчатко як народознавець і громадський діяч підтримав Є. Ярошинську в її захопленні вивченням фольклорно-етнографічного матеріалу та написанням творів рідною мовою. На думку автора публікації, цим він висловив думку про необхідність залишатися собою в тогочасних національно підневільних умовах, плекати власну творчу індивідуальність, пропагуючи її у світі. В опублікованих епістолярних матеріалах, які подано переважно фрагментарно, дослідниці по суті здійснила спробу реставрувати контакти цих двох неординарних діячів часу відродження Буковини.

Стаття Володимира Мишанича "Зі щедрим оберемком народної мудрості" (С. 70–73) присвячена сімдесятирічному ювілею відомого українського фольклориста із Закарпаття Івана Васильовича Хланти. Він є автором понад 80 окремих книг і понад тисячі різноманітних публікацій, що стосуються фольклору, літератури та мистецтва. Справжнім подвигом автор вважає працю І. Хланти "Літературне Закарпаття ХХ століття", яка, за висловом професора М. Зимомрі, є своєрідною енциклопедією літературного краєзнавства цього регіону України. Своєю невтомною працею у галузі фольклористики вчений нагадує найповажніших дослідників минулого, зокрема М. Костомарова, В. Антоновича, В. Гнатюка, П. Лінтура.

У публікацію Михайла Красикова "Із фольклорних матеріалів Харківщини" (С. 89–93) увійшли фольклорно-етнографічні матеріали, які було записано під час експедиції на байдарках по Сіверському Дінцю територією Харківської, Донецької та Луганської областей у липні-серпні 2007 р. Її організувала Всеукраїнська спілка молодих дослідників фольклору під керівництвом І. Фетисова. Основу публікації склали тексти народних псалмів, повір'їв, тлумачення сновидінь, записи господарської магії. Деякі фольклорні твори доповнені науковим коментарем.

У статті Анастасії Філатової "Історія дослідження та музичні особливості ліричних пісень Чигиринщини" (С. 94–104) висвітлено історичний і сучасний стан вивчення пісенної традиції сіл Чигиринського району Черкаської області. Увагу зосереджено на шести зразках ліричних пісень, які презентують яскравий приклад гуртового співу в багатоголосній підголосковій фактурі. До-

свід фольклористичних експедицій початку ХХІ ст. свідчить про поступове зникнення традиційної стародавньої лірики в гуртовому виконанні. Однією з найвиразніших особливостей цих позабрядових пісень Середньої Наддніпрянщини, зокрема пісенності Чигиринщини, є, на думку дослідниці, пріоритет мелодичного розвитку, розкитування меж пісенної форми розлогим мелосом.

Раїса Гаврилюк опублікувала два соціально-побутові тексти "Казок баби Теклі" (С. 104–109), які, ймовірно, сама й записала. Складені бозна-ким і коли, доточені чи скорочені протягом часу, стверджує авторка, ці народні оповідки втрапили до неї, безграмотної сільської жінки, і вона, наче губку, ввібрала їх у себе. Про особисте життя цієї оповідачки якихось докладних відомостей не збереглося. Проте її казки через десятки років переповідали жінки своїм дітям та онукам. На жаль, через паспортизацію, яка чомусь відсутня в публікації, вони значно втрачають свою цінність.

Рецензія Володимира Качкана і Дмитра Курчія "Щедроносний науковий ужинок на ниві фольклористики" (С. 114–117) стосується книги Р. Кирчів "Двадцять століття в українському фольклорі" (Львів: ІН НАН України, 2010, 536 с.). Учені назвали працю львів'янина "унікальним дослідженням-монографією про сьогочасну життєвість усної словесності" і відзначили, що цим виданням Р. Кирчів розпочав узагальнення важливої та багатопланової суспільно-політичної проблеми відображення в усній словесності українського народу вельми складного і насиченого доленосними подіями ХХ ст.

Юлія Булаховська рецензувала "Дослідження з антропології народної казки" (С. 118–119), яке видала київська дослідниця Л. Мушкетик у формі монографії під назвою "Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі оповідальної традиції українців та угорців" (К.: ДСГ, 2010, 327 с.). Цю працю вона розглядає як спробу комплексного антропологічного аналізу з використанням новітніх наукових здобутків мовознавства, філософії, психології та літературознавства, що дає підґрунтя для подальшого поглибленого вивчення цієї теми у зіставному аспекті з сучасним антропоцентризмом.

Ірина Коваль-Фучило в рецензії "Поетика і прагматика південнослов'янських плачів" (С. 120–122) проаналізувала книгу О. Микитенко "Балканослов'янський текст поховального оплакування: прагматика, семантика, етнопоетика" (К.: ІМФЕ НАН

України, 2010. – 424 с.). Ця монографія, на її думку, є цілісним науковим дослідженням, яке виконано на високому науковому рівні, оснащено відповідним науковим апаратом і становить вагомий внесок у дослідження духовної культури слов'ян.

Інна Щербіна у відгуку “Бібліографічні раритети Миколи Сумцова знову побачили світ” (С. 128–130) розглянула книгу праць М. Сумцова “Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України. Вибрані праці” (Харків: Видавництво “Атос”, 2008. – 558 с.), яку підготував до видання харківський учений М. Красиков. Здійснено аналіз шести розділів видання, куди увійшли найбільш відомі праці М. Сумцова з етнології, фольклористики, етномузикології та краєзнавства. Відзначаючи працю М. Красикова як упорядника праць М. Сумцова, рецензентка пише, що в передмові та післямові подано цінний фактологічний матеріал щодо сучасного рівня вивчення й наукових досліджень культури Слобідського краю, і погоджується з думкою, що цей том історичних праць стосується “стільки ж про минуле, скільки про наше сьогодення і про майбутнє”.

П’ять спеціальний випуск журналу “Народна творчість та етнологія” за 2011 р. стосується фольклористики та етнології Хорватії. У статтях відомих хорватських дослідників порушено питання про постструктуралістський підхід до аналізу фольклорних і художніх текстів, нові класифікації фольклорних жанрів. Значну увагу приділено міфологічній проблематиці, проблемі взаємодії фольклору і політики в сучасному суспільстві, входження фольклору в художній текст.

До першої рубрики хорватського випуску наукового часопису “Біля витоків хорватської фольклористики” увійшли такі статті: Івана Лозиці “Назустріч іншій міфології. Витвір темряви: донька та внуки Йокасти”; Ліяни Маркс “Загреб у фольклорі та літературі”; Якши Приморац “Архівні матеріали відділення етнології Хорватської академії наук і мистецтв”; Антонії Зарадія-Кіш “Міфологічні переплетіння: від Епона до Мартіна та від Самена до Мартіна”; Сузани Мар’янич “Зоопсихонавігація як зв’язок відьомства і шаманізму”; Сімони Делич “Селянське і шляхетне, селянське і міське: взаємозв’язок народної та елітарної культури в середземноморській баладі про шляхетну пастушку”.

У статті Івана Лозиці “Назустріч іншій міфології. Витвір темряви: донька та внуки

Йокасти” (С. 6–15) представлено авторське бачення стану та тенденцій міфологічних досліджень у хорватській науці з використанням ґрунтовної теоретичної бази. Розглянуто відмінність між поняттями *mythos* і *logos*, з’ясовано взаємозв’язок між міфом та реальністю. Дослідник розмірковує на питаннями теогонії, космогонії та проблемою ідентичності, аналізує хорватські праці, у яких виявлено інтерес до вивчення дохристиянської міфології. На думку автора, у наш час потрібно з’ясувати приховану відмінність між міфологією та релігією, віруваннями та вірою, визначити, чому відкинуті, подолані й чужі релігії називають міфологіями. У такий спосіб потрібно об’єднати актуальну реміфологізацію в сучасній культурі та науці з процесом ретрадиціоналізації в суспільстві.

Ліяна Маркс, досліджуючи “Загреб у фольклорі та літературі” (С. 16–27), стверджує, що численні усні перекази та легенди як джерело давніх відомостей, які зберігаються в давній традиції, отожнюють зведення міста з його народженням, висвітлюють факти, пов’язані із заснуванням міста, походженням його назви, тобто оповідають про події міфологічного характеру. Мешканці міста Загреб збирали та переповідали різноманітні історії з міського життя, які згодом ставали легендами. Їх сюжети поширювалися в літературі і ставали здобутком усної традиції, набуваючи відповідних стилевих ознак. Дослідниця, оглядаючи історію площі та вулиць міста, намагається показати, яким чином Загреб набуває рис міфологічного героя в усних оповідях його мешканців і в художніх творах хорватських письменників.

Якши Приморац у праці “Архівні матеріали відділення етнології Хорватської академії наук і мистецтв” (С. 28–33) стверджує, що сучасний архів Академічного відділення етнології в Хорватії нараховує п’ять колекцій: “Збірка Матиці хорватської”, “Стара збірка”, “Нова збірка”, “Збірка кореспонденції”, “Збірка світлин”. Автор статті приділить увагу розгляду лише перших трьох. Із них “Збірка Матиці хорватської” – найстаріша архівна колекція у відділенні, де зберігають рукописи народних пісень та інших фольклорних матеріалів останньої чверті XIX ст. До “Старої збірки” увійшли рукописні матеріали останнього десятиліття XIX ст. до кінця Другої світової війни. “Нова збірка” демонструє діяльність збірника “Підбір матеріалів з народного життя і звичаїв” (ПНЖЗ) від закінчення Другої світової війни до сучасності, а також всю діяльність академічного етнологічного центру.

Антонія Зарадія-Кіш, вивчаючи тему *“Міфологічні переплетіння: від Епона до Мартіна та від Самена до Мартіна”* (С. 34–41), переконала, що в основі обрядів і свят, пов’язаних із іменем Мартіна, лежать “божественні” розваги, які є промовистим прикладом сучасної інсценізації давніх звичаїв. Остання є, власне, театральним дійством, сукупністю різноманітних знакових систем (мовлення, руху, костюма тощо). Театр, що виник із обрядів і звичаїв в античній Греції, і досі розвивається на їх ґрунті. Свята, пов’язані з іменем Мартіна, із часом було переосмислено і змінено їх трактування, вони стали частиною культурної спадщини різних верств хорватського суспільства.

Сузана Мар’янич у публікації *“Зоопсихонавігація як зв’язок відьомства і шаманізму”* (С. 42–50), порівнюючи відьомську, а також морину зоопсихонавігацію (навігацію душі в анімальному вигляді) у межах каталептичного трансу (відокремлення душі від тіла) на прикладі хорватських усних оповідань і шаманської техніки екстазу, виявила різницю між трьома видами зоопсихонавігації – зоометемпсихозом, зоометаморфозом і відьомською/вілиною їздою верхи на теріоморфних транспортних засобах. На думку дослідниці, цікавою з цього погляду є візуальна модифікація уявного зображення відьомської їзди на коні в іконографічному відтворенні відьомського польоту на мітлі зі щіткою, розташованою перед демонічною вершицею. Таке зображення відрізняється від аеродинамічної і пізніше “голлівудської” психонавігації на мітлах зі щіткою позаду.

Проаналізувавши сюжети хорватських, а також італійських, французьких, грецьких, іспанських та інших балад, Сімона Делич у статті *“Селянське і шляхетне, селянське і міське: взаємозв’язок народної та елітарної культури в середземноморській баладі про шляхетну пастушку”* (С. 51–56) вважає, що сьогодні жінка у творах про шляхетну пастушку, незважаючи ні на що, постає і як шляхетна леді, і як пастушка водночас. Можливо вона випадково стала і міською мешканкою, і селянкою, хоча різниця інколи є суттєвою для побудови сюжету. Дивовижна пісня, яка летить над горами в цих баладах, завжди прочитується дещо амбівалентно, неоднозначно, розтягуючи в часі розв’язку сюжету.

Другу рубрику “Фольклор і політика” представлено двома статтями: Євгена Пащенко *“Фольклор, література, політика: хорватсько-українські аналогії”* та Дуні Ріхтман-Аугуштин *“Між фольклором і політикою”*. Євген Пащенко, розробляючи тему

“Фольклор, література, політика: хорватсько-українські аналогії” (С. 57–66), розглядає в контексті різних за часом політичних подій фольклорні та літературні твори двох слов’янських народів, що відповідають духу тієї чи іншої епохи. У фокус аналізу дослідника потрапив переважно антирежимний фольклор малих форм ХХ ст. із різних регіонів України, у якому відображено явища і періоди радянської дійсності. Порушено проблему “примусової” літератури і фольклору, які створювали з метою формування нового ідеологічного міфу для народу. Розглянуто і прокоментовано також деякі міфологеми соціалістичної ідеології (Леніна, Сталіна та ін.).

Дуня Ріхтман-Аугуштин у статті *“Між фольклором і політикою”* (С. 67–69) спробувала з’ясувати, чи впливають зовнішні чинники, зокрема політичні угиски, на суть фольклору і чи беруть вони участь в історичних процесах його існування. Вона зазначає, що посилення інтересу до фольклору в ХІХ ст. було політично вмотивованим, деякі фольклорні твори в певних ситуаціях використовували у дискурсі політичних розбіжностей. Взаємовідносини не лише політичних, але й економічних сил часто зумовлюють зміни фольклорних форм і мотивів. На думку авторки, використання при дослідженні фольклору досвіду попередників сприятиме розширенню й поглибленню етнологічного пізнання.

До *третьої рубрики* п’ятого номера журналу, яка має назву “Народні традиції та культурологія”, внесено такі статті на фольклорно-міфологічну тематику: Майї Бошкович-Стулли *“Високе” і “низьке” у творчості народній і писемній*; Маріяни Хамершак *“Діти, казки та “велике плем’я слов’ян, що було долею розкидане по усіх усюдах”*; Тані Перич-Полоньо *“Острів’яни – виконавці народних пісень”*; Евеліни Рудан *“Формули достовірності в демонологічних переказах”*; Єлени Маркович *“Розповіді про незвичні вміння з дитинства і процеси онтогенезу”*.

Майя Бошкович-Стулли, вивчаючи *“Високе” і “низьке” у творчості народній і писемній* (С. 70–78), висунула гіпотезу, що коріння цих явищ має бути спільним. На її думку, твори “високого” стилю раніше виконували мандрівні співаки, імовірно, іноземці, та після цього вони продовжували побутувати, змінюючи форму в кожному середовищі. В одному випадку трапляються лицарські “золоті остроги”, в іншому – скромна “шпора на чоботях”, згодом – кінська підкова. Важливою у цьому випадку є творча про-

дуктивність культур, коли запозичені тексти починають активно побутувати в народі. Така варіативність, зміна, відтворення в різних версіях є основоположними типовими рисами “низької”, тобто усної народної словесності.

У публікації *“Діти, казки та “велике плем’я слов’ян, що було долею розкидане по усіх усюдах”* (С. 79–84) *Маріяна Хамершак* намагалася з’ясувати, чому на сторінках хорватського дитячого журналу *“Босіляк”*, який виходив друком у 60-х роках ХІХ ст., активно публікували народні казки, героями яких були жорстокі та лихі чаклунки, королеви-упириці, гноми, велетні і навіть снігові люди. На її думку, казка як жанр має чимало переваг, серед яких, зокрема, недостовірність пригодницьких сюжетів, що їх покладено в основу текстів. Вона залишається привабливою для читача в контексті будь-яких новітніх віянь. Окрім того, на базі казок можна реконструювати різні ознаки національної ідентичності кожного слов’янського народу. Тому, користуючись девізом, що *“молодь може послужити міцним фундаментом для побудови славного майбутнього, якщо її цілковито в народному дусі та в дусі чистого Слов’янства виховувати”*, та припускаючи, що молоді люди сприймають казки так само, як і дорослі, *“Босіляк”* надавав перевагу саме таким творам, порівняно з іншими народними оповіданнями.

У статті *Тані Перич-Полоньо “Острів’яни – виконавці народних пісень”* (С. 85–90) розглянуто побожні, соціально-побутові та любовні пісні з території Далмації, які входили переважно в жіночий репертуар виконавців. Оглядаючи історію збирання та вивчення пісенності, згадано праці *Матія Мурко*, *Олінка Делорко*. У цих піснях, пише автор, часто фігурує образ моря як важлива структурна складова. Воно символізує життя, а водночас – смерть, тут відбуваються зустрічі та розлука, воно є другом, а інколи – ворогом. Виконавцями цих пісень були найчастіше дуже літні жінки, неписьменні, які заробляли на життя важкою працею: рибальством, підготовкою та зберіганням маслин і винограду, землеробством. Серед ліричних пісенних зразків на островах були широко представлені насамперед весільні та любовні.

“Формули достовірності в демонологічних переказах” (С. 100–108), за *Евеліною Рудан*, – це вирази або одиниці тексту, які вказують на правдивість зображуваного чи демонструють віру в нього. Авторка обґрунтувала суть терміну *“формули достовірності”*, визначи-

ла, які типи цих формул використовували, у який спосіб оповідач їх втілює і як реалізовано функцію переконання. Матеріалом для дослідження стали записи двохсот вибраних фольклорних текстів, які дослідниця збрала в Істрі з 2000 по 2003 рр. Важливість формул достовірності у демонологічних переказах в тому, стверджує дослідниця у висновках, що вони роблять у текстах більш помітною межу між тим, що вони характеризують (надприродне, потойбічне), і ситуаціями, у яких їх розповідають (звичайне і буденне).

У праці *“Розповіді про незвичні вміння з дитинства і процеси онтогенезу”* (С. 109–117) *Єлени Маркович* розглянуто деякі типові зразки оповідань про дитинство в їх повсякденному функціонуванні шляхом наукового аналізу відповідно до традиційних жанрових форм, особливо меморатів, фабулатів, історій із негативною конотацією. Це здійснено для того, щоб показати, у який спосіб основні жанрові концепти у фольклористичі ще більше й масштабніше поширюються на окремі жанрові форми. Матеріалом для дослідження є розповіді дітей і дорослих про деякі незвичні події та враження з дитинства, у яких фігурують певні міфологічні істоти (*Дід Мороз*, *Зубата Віла* та ін.).

До шостого випуску *“Народної творчості та етнології”* за 2011 р. увійшло чимало статей, що пов’язані з фольклорно-міфологічною проблематикою. У другій рубриці *“Етнос. Культура”* – це розвідки *Т. Бенценко* *“Природа імпровазаційного творення текстів народних дум (лінгвістичний аспект)”*; *В. Новак* *“Регіонально-локальні особливості колядно-новорічної обрядовості Гомельщини (на матеріалі фольклору Добруського і Ветківського районів)”*; *Андреа Матошевич* *“Від “Vagine dentate” до “домашньої” версії “стахановства”: аспекти міфологічної гірничої справи”*; *Н. Вархол* *“Михайло Сірий – останній “пророкувач Псалтиря” на Пряшівщині”*. У розділі *“Матеріали і розвідки”* надруковано праці *З. Гудченко* *“Родинний дар цілительства”* та *В. Петренко* *“Доля криворізьких кобзарів”*. *“Трибуну молодого дослідника”* представляють статті *В. Малікова* *“Уявлення про наймитування та наймитську долю в українських народних казках”*; *Ю. Пуківського* *“Шлюбно-любовні мотиви у великодніх традиціях бойків”* та *С. Маховської* *“Традиційні весільні прикмети і заборони на Слобожанщині в першій половині ХХ століття”*. В останній рубриці *“Рецензії. Архівні матеріали”* вміщено відгук *Л. Іван-*

нікової “Фундаментальне монографічне дослідження фольклору ХХ століття”.

У статті *Тетяни Беценко* “Природа імпрізаційного творення текстів народних дум (лінгвістичний аспект)” (С. 13–21) розглянуто природу мовних структур, їхню властивість слугувати імпрізаційному відтворенню героїчного епосу. Увагу зосереджено на загальному аналізі мовних одиниць – тексто-образних універсалиях, що забезпечують збереження цілісності тексту, його впізнаваність, а також сприяють здійсненню ефективності фольклорної комунікації. Феномен фольклорної імпрізації у думках дозволяє пізнати ще одну особливість мовної діяльності людини: здатність запам’ятовувати конструкції, структури-схеми, моделі як базовий матеріал для творення і відтворення макроконструкта в цілісності, із дотриманням канону, традиції тощо.

Валентина Новак розглянула у своїй публікації “Регіонально-локальні особливості колядно-новорічної обрядовості Гомельщини (на матеріалі фольклору Добруського і Ветківського районів)” (С. 22–30), проаналізувавши обряди, звичаї, прикмети, ігровий та пісенний фольклор різдвяно-новорічного календарно-обрядового циклу з території Республіки Білорусь. На основі польових записів, які здійснено у селах Добруського та Ветківського районів Гомельщини, авторка проаналізувала регіональну та локальну специфіку колядно-новорічної обрядовості на тлі білоруської загальноєтнічної традиції. До місцевих особливостей дослідниці виділила такі колядні звичаї: символічні дії з плутом під час закликання морозу; театралізовані дії з Ведмедем у селі Акшинка; об’їзди коней на першу кутю у селах Неглюбка та Яново; щедрування хлопців і дівчат у селі Неглюбка.

Андреа Матшевич у праці “Від “Vagine dentate” до “домашньої” версії “стахановства”: аспекти міфологічної гірничої справи” (С. 31–42) пише, що видобуток руди на глибині завжди передбачав низку застережливих заходів під час її знаходження та вилучення з надр землі. Вони пов’язані з віруваннями, що виникають, коли людина залишає своє природне середовище і змінює його на невідоме, непередбачуване й дуже небезпечне, намагаючись у ньому адаптуватися. До таких вірувань, які дослідив автор, належать уявлення про гірників-карликів, які відображені в усній традиції багатьох народів Європи, підземного духа Ель Тіо, власника та управителя запасів руди. Існували вірування також у чарівні вила (рабдомантію), якими можна відкрити великі поклади металу.

У матеріалі *Надії Вархол* “Михайло Сірий – останній “пророкувач Псалтиря” на Пряшівщині” (С. 42–44) йдеться про ворожбита із Пряшівщини (Словаччина), який пророкував майбутнє людей, відкриваючи Псалтир. Цю книгу він носив при собі у торбинці, через що його називали “отваряч Псалтиря” або “віщух Сірик”, “ворожил з Владича”. Зацікавлена особа, яка зверталася до нього, пальцем торкалася корінця книги, М. Сірий відкривав її на вказаному місці і читав уривок із перших трьох рядків у лівому верхньому куті книги. Псалтир ворожбит відкривав і читав тричі, і за кожним разом він тлумачив текст, повідомляючи зазвичай про хвороби, “пороблене” або долю людини. Дослідниця описала кілька випадків, коли зверталися до старого провидця і він допомагав у відповідній ситуації.

У публікації *Зої Гудченко* “Родинний дар цілительства” (С. 62–66) описано історію роду Кибкалів із села Нові Санжари з Полтавщини, які були відомими знахарями і володіли даром костоправства та лікування людей. Його представниками були Микита, Трохим і Олександр, відповідно – прадід, дід і онук. Останній із них, маючи вищу медичну освіту, поєднував принципи й методи офіційного лікування з народною медициною, надаючи перевагу останній як основоположній. Подано загальні відомості про цих осіб та фрагментарно описано методику їх лікування. У кінцевій частині публікації подано уривки розмови з Олександром Кибалком, яку записала дослідниця, про його погляди на народне цілительство.

Валентина Петренко у статті “Доля криворізьких кобзарів” (С. 82–86) на основі архівних матеріалів Криворізького історико-краєзнавчого музею дослідила історію бандуристів у період від ХІХ ст. до сьогодні. До них належать: Яків Назаренко із Криворіжжя, Віктор Джурджія з Кіровоградщини, Микола Сірко з села Миколаївки, а також Віктор Кириленко, Олексій Чуприна, Валерій Харченко. Подано зібрані про українських рапсодів біографічні відомості, інформацію про їхню виконавську діяльність, участь у концертних виступах у часи радянської влади.

У статті *Василя Маликова* “Уявлення про наймитів та наймитську долю в українських народних казках” (С. 87–92) проаналізовано казкову прозу та показано її значення для звичаєво-правових традицій наймитів. Дослідження покликане розкрити селянські уявлення про наймитську працю і на основі казкового фольклору відтворити

образ наймита другої половини XIX – початку XX ст. Дослідник розглядає наймитську працю як особливий різновид зайнятості, з яким пов'язані певні уявлення та цінності. До них належать погляди на матеріальне становище заробітчанина, особливості договірних умов найму та ін.

Юрій Пуківський у дослідженні *“Шлюбно-любовні мотиви у великодніх традиціях бойків”* (С. 99–105) розглянув один із важливих аспектів звичаєвості Великодніх свят – традиції дошлюбного спілкування молоді. Простежено загальноукраїнські риси та локальні особливості низки великодніх повір'їв, звичаїв, обрядів, які ще донедавна побутували серед бойків. Наведено окремі зразки гаївкового репертуару, що стосуються матримоніальної сфери. Дослідник відзначає, що окремі звичаї, наприклад, обдаровування писанками, відігравали особливу роль у дошлюбному спілкуванні молоді та виборі майбутньої пари і проіснували до другої половини XX ст. Частина з них, хоч і в дещо видозміненій формі, побутує й нині, залишаючись при цьому важливим явищем традиційної культури регіону.

На основі польових матеріалів Світлана Маховська, розглядаючи *“Традиційні весільні прикмети і заборони на Слобожанщині в першій*

половині XX століття” (С. 106–112), систематизувала прикмети й заборони, що були характерні для весільної обрядовості Північно-Східної України. З'ясовано їх обрядовий зміст і зв'язок із релігійними віруваннями. Незважаючи на те, що з плином часу деякі з них втратили свій архаїчний зміст і на сучасному етапі існують у трансформованому вигляді, стверджує авторка, представники старшого покоління і досі переконані, що порушення цих магічних приписів, перевірених часом, суттєво впливає на майбутню долю кожного новоствореного подружжя.

Людмила Іваннікова у рецензії *“Фундаментальне монографічне дослідження фольклору XX століття”* (С. 119–123) на книгу Р. Кирчів *“Двадцять століття в українському фольклорі”* (Львів: ІН НАН України, 2010. – 536 с.) називає її *“справді епохальним дослідженням, якого досі не було в українській фольклористиці”*. На думку рецензента, у цій праці Р. Кирчів *“намітив більше завдань, аніж вирішив”*. Вона вважає, що справу вивчення фольклору XX ст. гідно продовжують учні відомого дослідника, зокрема О. Кузьменко, О. Харчишин та інші.

Підготував Ігор Гунчик